

MAATSTAVEN EN METHODEN VOOR DE BEOORDELING VAN DE FINANCIERING VAN TUINBOUWBEDRIJVEN

Alvorens een begin te kunnen maken met een onderzoek naar de financiële positie van tuinbouwbedrijven, waaruit gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt ten aanzien van eventuele maatregelen, moet komen vast te staan welke maatstaven voor een beoordeling van de financiële toestand kunnen worden gebruikt.

Het financieringsprobleem voor een tuinbouwbedrijf luidt als volgt: Op welke wijze en tegen welke kosten kan de beschikking worden verkregen over de koopkracht (kapitaal) die (dat) nodig is ter dekking van stichtingskosten en daaraanvolgende, steeds terugkerende bedrijfsuitgaven, m.a.w. ter dekking van de kapitaalbehoefte van het bedrijf. Het financieringsprobleem kan derhalve slechts dan tot een oplossing worden gebracht, indien men een inzicht heeft in de kapitaalbehoefte van een bedrijf. Deze wordt o.m. bepaald door de aard van het productieproces en de aard, levensduur en ouderdom van de nodige productiemiddelen.

In het algemeen en ook bij de tuinbouw kunnen de productiemiddelen worden onderscheiden in:

1. eeuwigdurende onverslijtbare activa (grond, veestapel, plantopstanden) welke worden gekarakteriseerd door het feit, dat zij aan het productieproces deelnemen zonder daarin op te gaan. Deze activa lopen derhalve niet in het bedrijf om;
2. duurzame doch verslijtbare activa (serres, warenhuizen, schuren, tuinspoor, enz.), welke in achtereenvolgende productieprocessen prestaties leveren en daarbij aan slijtage onderhevig zijn. Deze activa lopen geleidelijk in het bedrijf om. Bij verkoop van de eindproducten komt regelmatig een deel van de in deze productiemiddelen geïnvesteerde koopkracht vrij in de vorm van afschrijvingsgelden;
3. vlottende activa, welke in één productieproces geheel opgaan (zaaizaad, pootgoed, kunstmest, bestrijdingsmiddelen). De in deze activa geïnvesteerde koopkracht komt steeds na afloop van één productieproces vrij.

Op grond van deze schematische indeling der benodigde productiemiddelen kan men ook in het tuinbouwbedrijf drie soorten kapitaalbehoefte onderscheiden.

1. De behoefte aan voortdurend aanwezig kapitaal.
2. De behoefte aan kapitaal dat voor een lange doch eindige termijn is aangetrokken.
3. De behoefte aan kapitaal dat voor korte termijn is aangetrokken.

Daarbij dienen wij evenwel te bedenken, dat deze behoeften niet volkomen parallel lopen met de investeringsbedragen, welke voor bovengenoemde 3 soorten activa afzonderlijk nodig zijn. Bij de bepaling van de kapitaalbehoefte van een bedrijf gaat het niet zo zeer om de investeringen in de productiemiddelen afzonderlijk, dan wel om de koopkracht die op achtereenvolgende tijdstippen in het gehele complex van productiemiddelen is vastgelegd.

ad 1. De permanente kapitaalbehoefte zal derhalve niet slechts ontstaan door de aanwezigheid van de eeuwigdurende activa, doch ook door een deel der duurzame verslijtbare activa en een deel van de vlottende activa. Hoewel de levensduur van elk duurzaam productiemiddel afzonderlijk beperkt is, zal veelal in het gehele complex van duurzame productiemiddelen een minimum (kern) aan kapitaal permanent moeten worden vastgelegd. Dit geldt eveneens voor de vlottende activa, indien bijvoorbeeld het productieproces voor een seizoen wordt begonnen, vóórdat het productieproces van het daaraan voorafgaande seizoen is geëindigd.

ad 2. De behoefte aan kapitaal voor een lange, doch eindige termijn ontstaat als gevolg van de toppen in de in duurzame productiemiddelen gebonden koopkracht, alsmede door dat deel der behoefte aan vlottend kapitaal, dat goedkoper op langere termijn kan worden gedekt dan op kortere.

ad 3. De kapitaalbehoefte op korte termijn ontstaat als gevolg van seizoentoppen in het productieproces.

Als algemene financieringsregel kan nu worden gesteld, dat de continuïteit van een bedrijf het beste wordt gewaarborgd als de kapitaalvoorziening naar grootte en naar termijnen wordt afgestemd op de totale kapitaalbehoefte. Dit kan geschieden aan de hand van balansen op achtereenvolgende tijdstippen, waarbij gebruik moet worden gemaakt van bedrijfsbegrotingen.

Deze regel wordt nu gewoonlijk zodanig uitgelegd, dat

1. de permanente kapitaalbehoefte geheel door eigen kapitaal moet worden gedekt;
2. de langdurige, doch tijdelijke kapitaalbehoefte tenminste door leningen op lange termijn moet worden gedekt;
3. de kortstondige kapitaalbehoefte door crediet op korte termijn kan worden gedekt.

Indien de beschikbaarheidsduur van het kapitaal korter is dan de duur der kapitaalbehoefte kunnen liquiditeitsmoeilijkheden optreden. In het geval de financiering van een (tuinbouw)bedrijf aan bovenstaande schematisch aangegeven maatstaven voldoet, wordt deze bedrijfseconomisch verantwoord geacht.

Er komen nu twee vragen naar voren:

1. zijn deze algemene maatstaven juist en dus aanvaardbaar voor de beoordeling van de financiering van de tuinbouw?
2. gesteld dat zij aanvaardbaar zijn, zijn deze algemene maatstaven ook praktisch hanteerbaar?

ad 1. Het lijkt niet voor twijfel vatbaar dat een bedrijf, dat is gefinancierd volgens bovenstaande normen, financieel krachtiger is dan een bedrijf dat hiervan afwijkt. En zeer zeker zouden wij als eis willen stellen, dat een bedrijf een langdurige kapitaalbehoefte niet met kort crediet dekt. Het komt ons echter voor, dat er wel bezwaren kunnen worden aangevoerd tegen de algemene financieringsregel volgens welke de permanente kapitaalbehoefte geheel door eigen kapitaal moet worden gedekt. Hierbij wordt er blijkbaar van uitgegaan dat slechts uit eigen middelen permanent beschikbaar kapitaal kan worden verkregen. In feite kan men echter ook door middel van een kapitaalvoorziening in de vorm van meerdere op verschillende tijdstippen vervallende - dus elkaar overlappende - leningen voorzien in een zekere behoefte aan permanent beschikbaar kapitaal. Dit is analoog met het verschijnsel dat de totale kapitaalbehoefte voor de collectiviteit van de, ieder voor zich voorlijtende en tenietgaande duurzame productiemiddelen ontleed kan worden in een permanent en een variabel gedeelte.

Een ander bezwaar is, dat - waar met kapitaal dat permanent beschikbaar moet zijn, bedoeld wordt de minimum kapitaalbehoefte in de loop der tijd - het tijdvak waarover men het bedrijf beschouwt, van beslissende betekenis is voor het vaststellen van het bedrag dat in de vorm van eigen kapitaal beschikbaar behoort te zijn (zie grafiek).

Waarschijnlijk zou geen enkel tuinbouwbedrijf tot stand zijn gekomen, indien men zich stipt aan de financieringsregel had gehouden, dat permanent benodigd kapitaal door eigen middelen moet worden gedekt. Vele bedrijven zijn desondanks levensvatbaar gebleken. De verklaring hiervoor moet o.i. ten dele worden gezocht in de nauwe verwevenheid van de persoon van de tuinder met het bedrijf. Bij de toepassing van bovengenoemde "mechanische" objectieve maatstaven wordt dit uitermate belangrijke subjectieve element gemakkelijk verwaarloosd en juist dit subjectieve element is voor de credietgevers van grote betekenis. Dit blijkt al direct wanneer men twee soortgelijke tuinbouwbedrijven veronderstelt, welke volkomen identiek zijn met betrekking tot de aard en de kwaliteit der productiemiddelen.

Uitgaande van vorenstaande normen zouden zij dan op dezelfde wijze kunnen worden gefinancierd. De praktijk leer echter anders. Indien de tuinder op het ene bedrijf zeer vakbekwaam ijverig, zuinig, eerlijk en arbeidzaam is in tegenstelling tot de tuinder op het andere bedrijf, dan is het niet verantwoord in beide gevallen dezelfde normen aan te leggen voor de financiering. De praktijk doet dit ook niet; de credietwaardigheid van de eerstgenoemde tuinder zal immers veel hoger worden aangeslagen dan die van de andere en bijgevolg zal hij bijvoorbeeld gemakkelijker hypothecair crediet kunnen verkrijgen. In het algemeen achten de boerenleenbanken de persoon van de credietgever van doorslaggevende betekenis. Pas daarna gaan zij over tot beoordeling van de aanwezige zekerheden. De betrouwbaarheid van de persoon is van grote betekenis voor de bepaling van de looptijd van een hypotheek. Over het geheel genomen zijn in de land- en tuinbouw betrekkelijk gemakkelijk nieuwe hypotheeknemers te vinden en dit geldt zeer zeker in die gevallen, waarbij grond als zekerheid kan worden aangeboden. Welnu, vooral bij de solide tuinder kan schuldvernieuwing zonder veel moeilijkheden plaats vinden. Indien geldleningen zijn opgenomen welke elkaar wat de looptijd betreft, overlappen, gaat dit vreemde kapitaal de functie vervullen van permanent beschikbaar kapitaal!

Deze conclusie is niet zonder betekenis; zij houdt immers in, dat een deel van de bijvoorbeeld door de grond veroorzaakt permanente kapitaalbehoefte zonder bezwaar door hypothecair crediet kan worden gefinancierd. De vraag, hoe groot dit deel kan zijn, wordt echter mede bepaald door eerdergenoemde subjectieve factoren. Voor pachtbedrijven bestaan analoge mogelijkheden; de kans op het vinden van kapitaalverschaffers en borgen wordt immers in hoge mate bepaald door de persoon van de pachter. Onze conclusie luidt derhalve, dat een zekere mate van financiering van de permanente kapitaalbehoefte (o.a. wegens permanent aanwezige activa) door middel van langlopende schuld verdedigbaar is.

Ter beantwoording van de gestelde vraag komen wij derhalve tot de conclusie, dat de reeds eerder genoemde "algemeen geldende" financieringsmaatstaven niet toepasbaar zijn bij de actieve financiering van bijvoorbeeld tuinbouwbedrijven. Door de credietgever zullen de vele wisselende subjectieve factoren naast de dekking van de lening in het oog worden gevat. Doch deze - en hierin schuilt een moeilijkheid waarop wij stuiten - kunnen niet in een objectief hanteerbare norm worden uitgedrukt. Zouden wij nu noodgedwongen van deze subjectieve elementen moeten afzien, dan zou een uitspraak over de financiële positie van de tuinbouw een zeer onwezenlijk en daardoor een minder waardevol karakter verkrijgen.

ad 2. Wij komen thans tot de vraag of de gevonden algemene maatstaven dan wel praktisch hanteerbaar zijn. Teneinde de normen te kunnen gebruiken dienen wij de beschikking te hebben over nauwkeurige gegevens omtrent de activa en passiva. Zo zouden wij omtrent de duurzame activa o.m. over een gedetailleerde kennis moeten beschikken over de constructie, de ouderdom, onderhoudstoestand, vervangingswaarde, teneinde de kapitaalbehoefte op lange termijn van elk betrokken bedrijf te kunnen analyseren. Ook de behoefte aan kort kapitaal gedurende het seizoen zou moeten worden onderzocht. Het onderzoek van de kapitaalbehoefte voor elk bedrijf afzonderlijk vergt evenwel op zichzelf reeds veel tijd.

Daarnaast is echter - onverschillig van welke normen wij zullen uitgaan bij de beoordeling van de financiering - inzicht nodig in de wijze waarop de kapitaalbehoefte in feite is gedekt. Wij zouden moeten weten hoeveel geld de tuinder heeft geleend, op welke termijn en van welke credietgever, welke zijn aflossingsverplichtingen zijn, hoe hij zich voorstelt zijn seizoenbehoefte aan kapitaal te dekken en over welk bedrag aan eigen middelen hij beschikt. Het is zeer twijfelachtig, of veel tuinders bereid zullen zijn deze inlichtingen te verstrekken, tenzij zij doordrongen zijn van de noodzaak dit te doen. Daarom is allereerst nagegaan welke gegevens reeds beschikbaar zijn uit de Bedrijfsuitkomstenstatistiek voor de Tuinbouw en welke gegevens daarenboven nog verkrijgbaar zijn.

De vraag, waarin de voorgaande beschouwingen uitmonden, luidt: welke voor de praktijk bruikbare, hanteerbare en aanvaardbare criteria nu eigenlijk kunnen worden opgesteld, teneinde de financiële positie van tuinbouwbedrijven te beoordelen en in hoeverre kan daarbij gebruik worden gemaakt van gegevens van de Bedrijfsuitkomstenstatistiek. De voornaamste criteria zijn naar onze mening:

- 1) of de bedrijven de seizoenbehoefte aan geldmiddelen uit hoofde van de seizoenproductie en/of de seizoenafzet kunnen dekken;
- 2) of de bedrijven uit de regelmatig vrijkomende afschrijvingsgelden de aflossingen al dan niet kunnen voldoen;
- 3) of de credietgevers bereid zullen zijn de benodigde leningen te verschaffen.

Het eerste criterium omvat het probleem van de liquiditeit op korte termijn, het tweede behelst het vraagstuk van de liquiditeit op lange termijn, terwijl het derde criterium kan worden aangeuid als het vraagstuk van de solvabiliteit.

In het onderstaande is een willekeurig bedrijf op vorenstaande criteria getoetst.

A. LIQUIDITEITSPOSITIE OP KORTE TERMIJN

Voor het genoemde bedrijf is onderzocht hoeveel geldmiddelen na de balansdatum 1 Januari 1951 nog uit het bedrijf zullen wegvloeien ter financiering van de productie en afzet in het betreffende seizoen. Daartoe zijn de ontvangsten en de uitgaven in de achtereenvolgende vierwekelijkse perioden met elkaar vergeleken en de verschillen tussen beide grootheden gesaldoerd. Het grootste gecumuleerde tekort, nl. f. 1.523, blijkt in de 3e periode voor te komen. Naar uit het onderstaand overzicht blijkt, is per 1 Januari 1951 het saldo aan liquide middelen f. 356. Het bedrijf zal derhalve nog voor f. 1.523 - f. 356 = f. 1.167 kort crediet moeten opnemen ten einde de productie en de afzet te waarborgen. Dit bedrag beloopt 5,3% van de jaarmzet van het bedrijf. Ter beoordeling van de hoogte van dit percentage kan de grens, waartoe veilingen crediet verlenen (nl. 20% van de omzet) als maatstaf worden gebruikt.

4 W. per.	Ontv.-Uitg.	Cum.
1	- 313	- 313
2	- 571	- 884
3	- 639	- 1523 ←
4	+ 1242	- 281
5	+ 3705	+ 3424
6	+ 1965	+ 5389
7	+ 2116	+ 7505
8	+ 213	+ 7718
9	- 826	+ 6892
10	+ 2471	+ 9363
11	+ 165	+ 9528
12	- 225	+ 9303
13	- 42	+ 9261

Per 1 Januari 1951:

Kas	f. 669,-
Bank	" 1.211,-
Voorraden	" 110,-
Vorderingen	<u> -</u>
	f. 1.990,-
Te bet. kosten	<u>" 1.634,-</u>
Saldo liq. middelen	f. 356,-
Behoeftel. liq. middelen	<u>" 1.523,-</u>
Tekort (kort crediet)	f. 1.167,-
	=====

= 5,3% van de omzet (f. 21.522,-)

Wij zouden tevens kunnen nagaan hoe de liquiditeit zou wijzigen wanneer de prijzen der eindproducten met 5%, 10%, 15% enz. zouden dalen. Vorenstaand schema kan nog worden gecompleteerd door de vervangingen en aflossingsbedragen in de berekening van de liquiditeit op korte termijn te betrekken. Wij komen dan echter op een gebied dat in het onderhavige onderzoek is behandeld bij de beschouwingen over de liquiditeit op lange termijn.

B. LIQUIDITEIT OP LANGE TERMIJN

Aan de hand van aanschaffingsjaar en levensduur der aanwezige duurzame activa is de totale behoefte bepaald aan kapitaal op lange termijn en de voor vernieuwing benodigde middelen tot het jaar 2000 (nl. het tijdstip waarop de langstlopende reeds afgesloten lening geheel zal zijn afgelost¹⁾). Door vergelijking van de voor vernieuwing benodigde bedragen met het beschikbare kapitaal is in bijlage I, tabel A nagegaan wanneer en tot welk bedrag nieuwe leningen moeten worden aangegaan. Ten aanzien van de voorwaarden is aangenomen dat het bedrijf tegen dezelfde voorwaarden nieuwe leningen kan opnemen, (voor kleine bedragen is van een looptijd van 20 jaar uitgegaan en voor grote bedragen een looptijd van 50 jaar). Op grond hiervan is bepaald in welke periode de totale aflossingsverplichtingen maximaal zijn. (Zie bijlage I, tabel B.) Hierbij is tevens verondersteld, dat de benodigde leningen ook inderdaad aan credietgevers ter beschikking worden gesteld (zie hieromtrent de opmerkingen in ad C over de solvabiliteit). In het onderhavige geval zal in de periode 1987/1993 gemiddeld f. 1.510,- per jaar moeten worden afgelost. Aangezien uit afschrijvingen jaarlijks een bedrag van f. 1.553,- vrij zal komen, is de liquiditeit op lange termijn nog juist gewaarborgd.

Wanneer dit niet het geval zou zijn, zou nagegaan kunnen worden of het tekort uit het inkomen van de ondernemer kan worden betaald. Het zal evenwel een verschil maken of een eventueel tekort in de nabije toekomst of pas over enige tientallen jaren zal optreden; de liquiditeitsmoeilijkheden zullen zwaarder wegen naarmate het tijdstip waarop deze zullen rijzen, dichterbij ligt. Ligt de datum waarop deze moeilijkheden zullen optreden verderaf, dan zal de tuinder gemakkelijker middelen kunnen vinden (bv. door inkrimping van het bedrijf) om de moeilijkheden het hoofd te bieden. Teneinde deze overwegingen in onze conclusie te betrekken, zouden wij de eventuele tekorten tot contante waarde kunnen herleiden en deze uitdrukken in procenten van het inkomen.

1) Het lijkt natuurlijk verstandig de onderzoeksperiode korter te nemen, daar in een zo lange periode tal van onvoorziene factoren het feitelijke financieringsbeeld waarschijnlijk geheel zullen wijzigen. De lange periode is in dit geval echter gekozen omdat in beginsel dat tijdstip moet worden gezocht waarop de aflossingsverplichtingen maximaal zijn. Na enige tijd zal onder gelijkblijvende omstandigheden het financieringsschema zich herhalen.

Teneinde de berekeningen meer bij de werkelijkheid te doen aansluiten zouden wij bijvoorbeeld een onderzoeksperiode van 5 jaar kunnen kiezen en zouden wij een trendmatige prijsstijging kunnen incalculeren.

C. SOLVABILITEIT

Hieronder wordt verstaan het vermogen om uit de waarde van de activa van een credietnemer zijn schulden te voldoen. Een credietgever zal slechts dan een lening willen verstrekken, indien hij er zeker van is dat hij zijn geld kan terugkrijgen, ook als het bedrijf zijn productie moet staken.

Een credietgever is daarom in het algemeen niet bereid tot een hoger bedrag leningen te verschaffen dan tot $66\frac{2}{3}\%$ van de waarde der duurzame activa. Het blijkt nu, uit bijlage II, dat het onderzochte bedrijf in de periode van 1969 tot 1972 dit percentage moet overschrijden om de nodige vervangingen te kunnen financieren. De conclusie welke hieruit kan worden getrokken is, dat het voor het bedrijf moeilijkheden zal gaan opleveren om t.z.t. leningen op te nemen. Ter vergelijking met andere bedrijven zouden wij het leningsbedrag dat boven $66\frac{2}{3}\%$ van de waarde der duurzame activa moet worden aangetrokken, eveneens tot contante waarde kunnen herleiden en vervolgens in % van de waarde der duurzame activa kunnen uitdrukken.

Uit het bovenstaande is gebleken dat wij de financiële positie van tuinbouwbedrijven in drie getallen zullen kunnen uitdrukken t.w.

1. het tekort aan liquide middelen op korte termijn in % van de jaaromzet;
2. de contante waarde van het tekort aan liquide middelen op lange termijn in % van het inkomen;
3. de contante waarde van de "insolvabiliteit" in % van de waarde der duurzame activa.

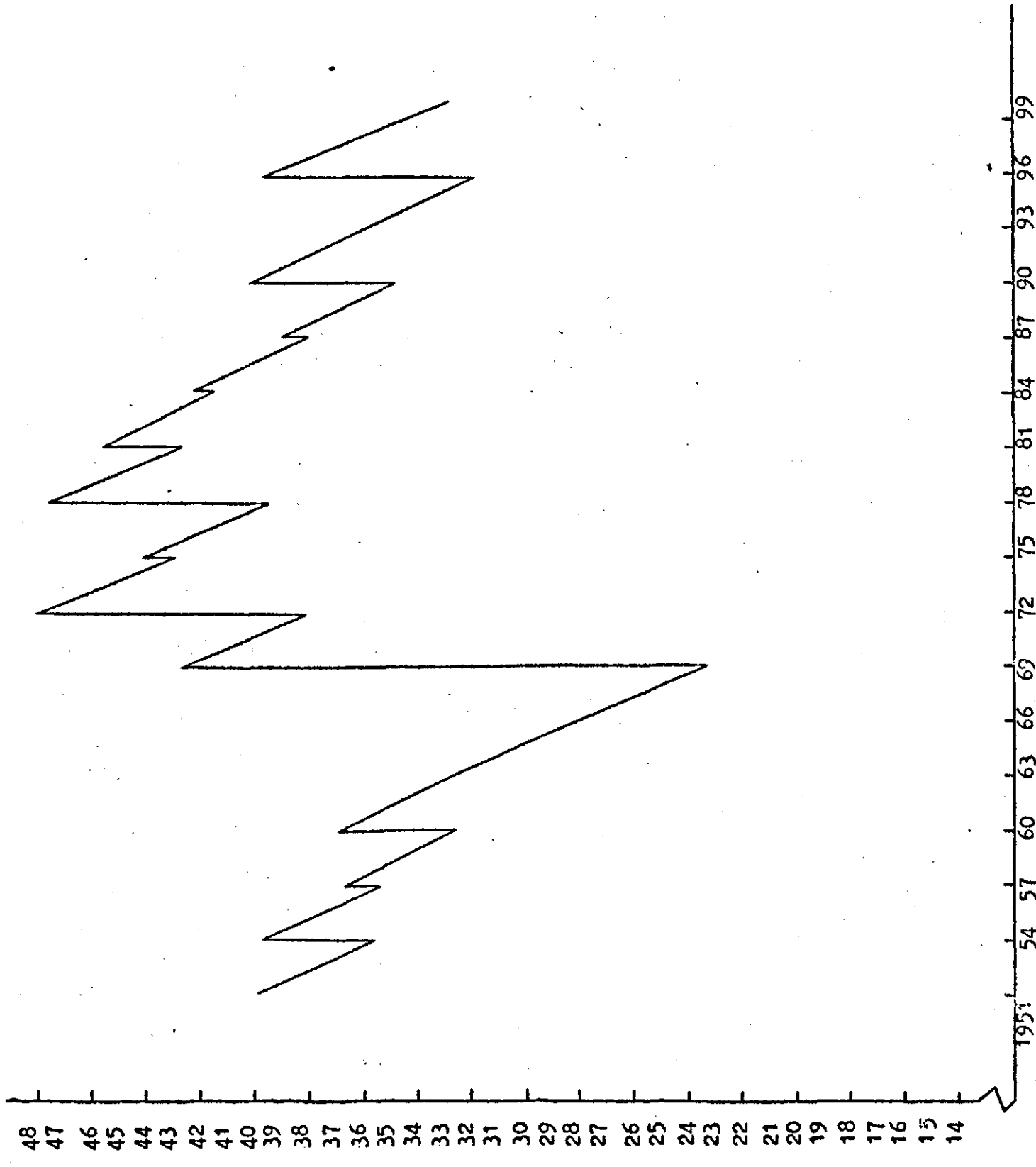
Mai 1953

C. Bos

J.F.P. de Regt

KAPITAALBEHOEFTE

x 1000

toestand op 31 December.

SOLVABILITEIT

	Uitstaand bedrag der nieuwe leningen				Totaal bedrag aan uitstaande leningen	Totaal kapitaal (eigen + vreemd)	Vreemd kapitaal in %
31/12/51	2700	21390			24090	40090	60
54	2400	20010	1400		23810	39810	60
57	2100	18630	1190		21920	37920	58
60	1800	17250	980	1400	20430	36430	56
63	1600	15870	770	1190	19230	35230	55
66	1200	14490	560	980	17130	33130	52
69	900	13110	350	770	38130	54130	70
72	600	11730	140	560	34650	50650	68
75	300	10350	-	300	31240	47240	66
78	-	8970	-	140	31970	47970	66
81	-	7590	-	-	29670	45670	65
84	-	6210	-	-	29130	45130	65
87	-	4830	-	-	25140	41140	61
90	-	3650	-	-	24950	40950	61
93	-	2270	-	-	20420	36420	55
96	-	990	-	-	15990	31990	50
99	-	-	-	-	12050	28050	43